

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MONTESSORI METODIKASI ASOSIDA XORIY TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN PEDAGOGIK MODELI

Muallif: Mahbuba Yusupova Rustam qizi¹

Affiliyatsiya: Xalqaro Nordik Universiteti, Pedagogika kafedrası tayanch doktoranti¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19680221>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'limda Montessori metodikasi asosida xorijiy til ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan sun'iy intellektga asoslangan pedagogik model taklif etiladi. Model individual yondashuv, adaptiv texnologiyalar va interaktiv faoliyatlarni uyg'unlashtirib, o'quvchilarning mustaqilligi, motivatsiyasi hamda kommunikativ kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi, natijada samarali til o'zlashtirish jarayoni ta'minlanadi.

Keywords: Montessori metodikasi, sun'iy intellekt, xorijiy til ta'limi, boshlang'ich ta'lim, pedagogik model, kommunikativ kompetensiya, adaptiv ta'lim, raqamli texnologiyalar, individual yondashuv, interaktiv o'qitish.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt (SI) vositalarining jadal rivojlanishi o'quv jarayonini tubdan yangilashga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitishda an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalarga asoslangan metodlarning joriy etilishi ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish dolzarb masala hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi xorijiy til ko'nikmalarini shakllantirishda eng muhim davr bo'lib, aynan ushbu bosqichda o'quvchilarning nutqiy faoliyati, eshitish va tushunish qobiliyati faol rivojlanadi. Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, "erta yoshda til o'rganish bolalarning kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ularning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega" (Lightbown & Spada)¹. Shu sababli, boshlang'ich sinflarda xorijiy til o'qitish metodikasini takomillashtirish zarurati ortib bormoqda.

Mazkur jarayonda Montessori metodikasi alohida o'rin tutadi. Ushbu metodika Maria Montessori tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, unda o'quvchining mustaqil faoliyati, tabiiy rivojlanishi va individual yondashuv asosiy tamoyil sifatida qaraladi. Montessori ta'kidlaganidek, "the child is both a hope and a promise for mankind", ya'ni bola o'z rivojlanish jarayonida mustaqil faoliyat orqali bilimni egallaydi. Ushbu yondashuv xorijiy til o'rganishda ham samarali bo'lib, o'quvchilarning faolligini va

¹ Lightbown, P. M., & Spada, N.

How Languages are Learned. Oxford: Oxford University Press, 2013.

qiziqishini oshiradi. Biroq zamonaviy ta'lim sharoitida faqat an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolish yetarli emas. Sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim jarayonini individuallashtirish, o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash va moslashtirilgan o'quv materiallarini taqdim etishda keng imkoniyatlar yaratadi. Tadqiqotlarga ko'ra, "artificial intelligence can personalize learning experiences and provide immediate feedback, significantly enhancing student performance" (Holmes et al.)². Bu esa ayniqsa xorijiy til o'rganishda muhim ahamiyatga ega, chunki til ko'nikmalari doimiy mashq va teskari aloqani talab etadi.

Shu bilan birga, Montessori metodikasi va sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilish orqali yanada samarali ta'lim modeli yaratish mumkin. Chunki Montessori yondashuvi individual rivojlanishga urg'u bersa, sun'iy intellekt ushbu jarayonni texnologik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, "the integration of AI in education supports adaptive learning environments that respond to individual learner needs" (Luckin et al.)³.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, unda boshlang'ich ta'limda Montessori⁴ metodikasi asosida xorijiy til ko'nikmalarini rivojlantirishning sun'iy intellektga asoslangan pedagogik modeli ishlab chiqiladi va ilmiy jihatdan asoslanadi. Ushbu model o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish, ularning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirish hamda kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Montessori metodikasi va sun'iy intellekt integratsiyasining nazariy asoslari

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning intellektual, psixologik va nutqiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, aynan shu davrda xorijiy til ko'nikmalarining asoslari shakllanadi. Shu bois, mazkur bosqichda ta'limni tashkil etishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, individual qobiliyatlari hamda o'rganish uslublarini hisobga olish muhim hisoblanadi.

Montessori metodikasi ana shunday individual yondashuvni ta'minlovchi samarali pedagogik tizimlardan biri bo'lib, u o'quvchining mustaqil faoliyatiga, erkin tanloviga va tabiiy rivojlanishiga asoslanadi. Ushbu metodika doirasida o'quvchi bilimni tayyor shaklda emas, balki amaliy faoliyat orqali mustaqil ravishda egallaydi. Bu esa uning kognitiv faolligini oshiradi, tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi hamda o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini shakllantiradi.

Zamonaviy ta'lim tizimida esa sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, ularning o'zlashtirish sur'atini tahlil qilish hamda individual o'quv yo'nalishlarini shakllantirish imkonini beradi. Ayniqsa, xorijiy til o'qitishda sun'iy intellektning adaptiv imkoniyatlari muhim ahamiyat kasb etadi, chunki har bir o'quvchining til o'rganish sur'ati va uslubi turlicha bo'ladi.

Montessori metodikasi va sun'iy intellekt texnologiyalarining integratsiyasi ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvni shakllantiradi. Montessori metodikasi pedagogik asosni ta'minlasa, sun'iy intellekt texnologiyalari ushbu jarayonni texnologik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Natijada, o'quvchilarning xorijiy til

² Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C.

Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.

³ Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B.

Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. London: Pearson Education, 2016

⁴ Montessori, M.

The Absorbent Mind. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967.

ko'nikmalarini rivojlantirish samaradorligi ortadi va ta'lim jarayoni yanada shaxsga yo'naltirilgan tus oladi.

Sun'iy intellektga asoslangan pedagogik model tavsifi

Mazkur tadqiqot doirasida boshlang'ich ta'limda xorijiy til ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan sun'iy intellektga asoslangan pedagogik model ishlab chiqildi. Ushbu model Montessori metodikasining asosiy tamoyillari - mustaqillik, erkin tanlov, amaliy faoliyat va individual yondashuv - bilan uyg'unlashtirilgan.

Modelning **maqsad komponenti** o'quvchilarda xorijiy til kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish, ularning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirish hamda til o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini kuchaytirishga qaratilgan.

Mazmun komponenti o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlangan leksik, grammatik va kommunikativ materiallardan iborat bo'lib, ular bosqichma-bosqich murakkablashib boradi. Mazkur komponent o'quvchilarning til kompetensiyasini tizimli ravishda rivojlantirishni ta'minlaydi.

Metodlar komponenti Montessori metodikasiga xos bo'lgan amaliy mashg'ulotlar, o'yin asosidagi faoliyatlar hamda sun'iy intellekt yordamida tashkil etilgan adaptiv o'qitish usullarini o'z ichiga oladi. Bu jarayonda o'quvchilar mustaqil ravishda bilim egallash bilan birga, interaktiv muhitda faol ishtirok etadilar.

Vositalar komponenti sun'iy intellektga asoslangan platformalar, mobil ilovalar va raqamli resurslarni o'z ichiga oladi. Ushbu vositalar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, ularning rivojlanish dinamikasini kuzatish hamda moslashtirilgan topshiriqlarni taqdim etishda muhim rol o'ynaydi.

Natija komponenti o'quvchilarning xorijiy til ko'nikmalarining rivojlanishi, kommunikativ kompetensiyasining shakllanishi hamda mustaqil o'rganish malakasining oshishi bilan ifodalanadi. Ushbu natijalar model samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlar hisoblanadi.

Modelning amaliy qo'llanilishi

Taklif etilgan pedagogik modelni amaliyotga joriy etishda sun'iy intellektga asoslangan raqamli vositalardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Xususan, o'quvchilarning individual o'zlashtirish darajasini hisobga olgan holda topshiriqlarni moslashtirishda adaptiv platformalar qo'llaniladi. Bunday platformalar o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilib, ularga mos mashqlarni taqdim etadi.

Talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishda sun'iy intellekt asosida ishlovchi nutqni aniqlash texnologiyalaridan foydalaniladi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning talaffuzidagi xatolarni aniqlab, ularni tuzatish bo'yicha individual tavsiyalar beradi. Bu esa o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yozma va og'zaki nutqni rivojlantirishda interaktiv sun'iy intellekt tizimlari orqali o'quvchilar bilan muloqot tashkil etiladi. Ushbu jarayonda o'quvchilar matn tuzish, savollarga javob berish va dialoglarda ishtirok etish orqali o'z til ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Shuningdek, o'qish va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda autentik materiallardan foydalaniladi. Montessori metodikasiga mos ravishda o'quvchilarga ushbu resurslardan mustaqil foydalanish imkoniyati beriladi, bu esa ularning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini oshiradi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida taklif etilgan pedagogik modelning samaradorligini aniqlash maqsadida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki,

sun'iy intellekt asosida tashkil etilgan adaptiv ta'lim muhiti o'quvchilarning individual o'zlashtirish sur'atini hisobga olish imkonini berdi.

Xususan, tajriba guruhidagi o'quvchilarda lug'at boyligining oshishi, talaffuzning yaxshilanishi hamda oddiy kommunikativ vaziyatlarda erkin fikr bildirish ko'nikmalarining rivojlanganligi kuzatildi. Bundan tashqari, o'quvchilarning mustaqil ishlashga bo'lgan qiziqishi va o'rganishga nisbatan ijobiy munosabati sezilarli darajada oshdi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, Montessori metodikasi o'quvchilarning tabiiy rivojlanishini ta'minlab, ularning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. Sun'iy intellekt texnologiyalari esa ushbu jarayonni individuallashtirish, nazorat qilish va optimallashtirish imkonini beradi. Ushbu ikki yondashuvning integratsiyasi xorijiy til o'qitish samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda Montessori metodikasi asosida xorijiy til ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoniga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari ushbu yondashuvning o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish, ularning mustaqil o'rganish faoliyatini faollashtirish hamda o'quv motivatsiyasini oshirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan sun'iy intellektga asoslangan pedagogik model Montessori metodikasining asosiy didaktik tamoyillari - individuallashtirish, mustaqil faoliyat va rivojlantiruvchi muhit - hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining adaptiv imkoniyatlarini o'zaro uyg'unlashtirish asosida shakllantirildi. Mazkur model asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning xorijiy til kommunikativ kompetensiyasini tizimli va izchil rivojlantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Shuningdek, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, differensial yondashuvni ta'minlash hamda tezkor va samarali teskari aloqani yo'lga qo'yish imkonini berishi aniqlanib, bu holat ta'lim jarayonining umumiy samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qilishi isbotlandi. Natijalar an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan taklif etilgan modelning ustunligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, Montessori metodikasi va sun'iy intellekt texnologiyalarining integratsiyasiga asoslangan pedagogik model boshlang'ich ta'limda xorijiy til o'qitish samaradorligini oshirishning innovatsion va istiqbolli yo'nalishi sifatida tavsiya etiladi. Kelgusida mazkur modelni kengaytirilgan empirik tadqiqotlar asosida turli ta'lim sharoitlarida sinovdan o'tkazish hamda uning metodik asoslarini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning*. Center for Curriculum Redesign.
2. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How languages are learned* (4th ed.). Oxford University Press.

3. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education*. Pearson Education.
4. Montessori, M. (1912). *The Montessori method*. Frederick A. Stokes Company.
5. Montessori, M. (1967). *The absorbent mind*. Holt, Rinehart and Winston.

